

Η ΑΝΑΓΚΗ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Εισαγωγή

Σκοπός της σημερινής ομιλίας μου είναι να παρουσιάσω τις αιτίες που οδήγησαν τη διεθνή αρχειακή κοινότητα, κυρίως το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων (ΔΣΑ) (International Council on Archives, Conseil International des Archives), να ασχοληθεί με την εκπόνηση προτύπων που θα χρησίμευαν ως υποδείγματα για την τυποποίηση των αρχειακών εργασιών, και ειδικότερα των προτύπων που αφορούν την περιγραφή των αρχείων. Οι απόψεις που θα παρουσιάσω βασίζονται κατά κύριο λόγο σε σειρά άρθρων που δημοσιεύτηκαν το 2013 στο περιοδικό *Comma* του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων. Τα άρθρα είναι τα ακόλουθα:

- Alan R. Bell,¹ «Πρότυπα και πολιτισμός των προτύπων: Κατανοώντας τη φύση και την κριτική της τυποποίησης». («Standards and Standards Culture: Understanding the Nature and Criticisms of Standardization»).
- Michael Cook,² «Το πρόγραμμα RAMP. Μια ανασκόπηση». («The RAMP Programme: a Retrospect»).
- Vitor Manoel Marques da Fonseca,³ «Τα πρότυπα περιγραφής του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων: Το ιστορικό δημιουργίας τους και οι προσπάθειες διάδοσής τους».

---

1 Ο Alan R. Bell είναι ο υπεύθυνος για τη διαχείριση των αρχείων του Πανεπιστημίου του Ντάντι. Διδάσκει επίσης ως επίτιμος καθηγητής στα προγράμματα για τη διαχείριση των αρχείων του Πανεπιστημιακού Κέντρου για τα Αρχεία και τις Σπουδές Πληροφορικής.

2 Ο Michael Cook είναι επίτιμος καθηγητής στο Κέντρο Αρχειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Λίβερπουλ.

3 Ο Vitor Manoel Marques da Fonseca είναι αρχειονόμος στα Κρατικά Αρχεία της Βραζιλίας και καθηγητής στο Τμήμα της Πληροφοριακών Επιστημών του Ομοσπονδιακού Πανεπιστημίου Φλουμινένσε.

(«The ICA Description Standards: The History of Their Creation and Efforts to Disseminate Them).

- Barbara Reed,⁴ «Η διαδικασία καθιέρωσης προτύπων της Διεθνούς Οργάνωσης Τυποποίησης (ISO) και οι επιπτώσεις της ISO στα πρότυπα του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων». («The ISO Standards Process and Implications of ISO for ICA Standards»).

Το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, που ιδρύθηκε αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, το 1948, στο πλαίσιο της λειτουργίας της UNESCO, είχε πράγματι ως πρωταρχικούς στόχους του τόσο την προώθηση της δημιουργίας αρχειακών φορέων για τη διατήρηση των ιστορικών αρχείων στις διάφορες χώρες μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών όσο και το άνοιγμα των αρχείων αυτών στην έρευνα. Πολύ γρήγορα όμως το ΔΣΑ συνειδητοποίησε ότι υπήρχε ανάγκη υιοθέτησης κοινών κανόνων για την επεξεργασία των αρχείων, οπότε από το 1979 προχώρησε στην εκπόνηση και δημοσίευση μελετών και κανόνων για τα αρχεία, στο πλαίσιο του προγράμματος RAMP (Records and Archives Management Programme).

Η εισαγωγή της νέας τεχνολογίας στα αρχεία στις αρχές της δεκαετίας του '80, σε συνδυασμό με την απαίτηση των σύγχρονων κοινωνιών για μεγαλύτερη διαφάνεια και ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες, έθεσαν νέες προτεραιότητες στις εργασίες του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων.

Η υιοθέτηση προτύπων περιγραφής των αρχείων αποτελούσε πλέον αναγκαιότητα και πρόκληση για την αρχειακή κοινότητα, αφού η εφαρμογή τους ήταν βέβαιο ότι θα διευκόλυνε την αναζήτηση και την πρόσβαση στις πληροφορίες αλλά και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρχειακών φορέων. Αυτή η άποψη ερχόταν να ανατρέψει πεποιθήσεις δεκαετιών και δεν επικράτησε

---

⁴ Η Barbara Reed Ηγείται της αυστραλιανής αντιπροσωπείας στο ISO.

εύκολα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η σκέψη και μόνο ότι θα μπορούσαν να δημιουργηθούν πρότυπα για την περιγραφή των αρχείων θεωρούνταν από πολλούς επαγγελματίες αρχειονόμους όχι μόνο παράξενη αλλά και αδύνατη. Όπως γράφει ο Vitor Manoel Marques de Fonseca στο άρθρο του, την εποχή που οι άνθρωποι ήταν ευτυχείς για τα έτοιμα ενδύματα που φορούσαν (*prêt à porter*) ο αρχειακός κόσμος θεωρούσε ακόμα ότι κάθε αρχείο έπρεπε να έχει τη δική του ιδιαίτερη περιγραφή, δηλαδή τη δική του υψηλή ραπτική (*haute couture*). Αυτός ο τρόπος σκέψης, που ήθελε την αποκλειστική ταξινόμηση και περιγραφή κάθε αρχείου, είχε ως αφετηρία ότι κάθε αρχείο αποτελεί ξεχωριστή οντότητα, σύμφωνα με τις αρχές της αρχειονομίας. Στην πραγματικότητα η συγκεκριμένη άποψη προερχόταν από λανθασμένη ερμηνεία της αρχής της προέλευσης, ίσως όμως συνιστούσε και στρατηγική επιλογή, ώστε να διαφοροποιούνται τα αρχεία από τις βιβλιοθήκες. Ταυτόχρονα δεν διέφευγε από την προσοχή των αρχειονόμων ότι όλο και περισσότερα αρχεία παράγονταν πλέον με τη χρήση της νέας τεχνολογίας. Οι αρχειακοί φορείς, προκειμένου να μπορούν να διαχειριστούν τα ηλεκτρονικά αρχεία, έπρεπε με γοργούς ρυθμούς να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που έθετε η τεχνολογία και να εφαρμόσουν πρότυπα σε όλες τις φάσεις της παραγωγής των ηλεκτρονικών αρχείων. Η ενδεχόμενη αδυναμία κατανόησης της αναγκαιότητας χρήσης προτύπων, που έθετε η εισβολή της νέας τεχνολογίας στον τρόπο παραγωγής των αρχείων, εμπειρείχε τον κίνδυνο οι φορείς διαχείρισης των ιστορικών αρχείων να αποξενωθούν από τη σύγχρονη αρχειακή παραγωγή. Ταυτόχρονα έγινε αντιληπτό ότι η νέα τεχνολογία έδινε νέες δυνατότητες στον τρόπο επεξεργασίας των παραδοσιακών αρχείων που παράγονταν σε χαρτί, γεγονός που θα απλοποιούσε και θα διευκόλυνε την καθημερινή εργασία των αρχειονόμων. Επισημαίνουμε ότι τα μέχρι τότε εργαλεία έρευνας (ευρετήρια, κατάλογοι, οδηγοί, απογραφές) αδυνατούσαν να βοηθήσουν τους χρήστες στις αναζητήσεις τους,

διότι ήταν κατακερματισμένα και συνήθως αφορούσαν μικρά τμήματα των αρχειακών συλλογών, με αποτέλεσμα ότι οι ερευνητές έπρεπε να διαθέσουν πολλές ώρες ξεφυλλίζοντας πολλά διαφορετικά ευρετήρια για να εντοπίσουν τις πληροφορίες που αναζητούσαν. Οι υπολογιστές λοιπόν εμφανίστηκαν ως πολύ ενδιαφέρον εργαλείο. Αρχικά χρησιμοποιήθηκαν για την απλή αναπαραγωγή παλιών δακτυλογραφημένων ευρετηρίων, γρήγορα όμως έγινε αντιληπτό ότι η κοινή δομή περιγραφής των αρχείων θα διευκόλυνε πολύ την εργασία και ταυτόχρονα θα επιτάχυνε τις αρχειονομικές εργασίες. Ο Marcel Caya⁵ αναφέρει ότι οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία προτύπων περιγραφής των αρχείων ξεκίνησαν με τη δημιουργία του National Information Systems Task Force (NISTF) από τη Society of American Archivists. Ακολούθησαν και άλλες προσπάθειες όπως αυτή του Steven Hansen, υπεύθυνου των προσωπικών αρχείων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, ο οποίος το 1983 δημοσίευσε το *Archives Personal Papers and Manuscripts*. Στη συνέχεια, το 1982, τη σκυτάλη για τη δημιουργία προτύπων πήραν οι Καναδοί. Στην Ευρώπη η πρώτη προσπάθεια έχει την αφετηρία της στη Βρετανία, όταν το 1985 η Society of Archivists εξέδωσε το *Manual of Archival Description*. Η πρόταση για την ανάπτυξη διεθνούς προτύπου περιγραφής αρχείων πιστώνεται στους Καναδούς αρχειονόμους, οι οποίοι το 1988 οργάνωσαν συνάντηση στην Οτάβα με θέμα τη δημιουργία προτύπου για την περιγραφή των αρχείων, σε συνεργασία με το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων. Όλες αυτές οι προσπάθειες κατέληξαν, το 1992, στη δημιουργία επιτροπής επεξεργασίας προτύπων περιγραφής αρχείων, στο πλαίσιο της λειτουργίας του ΔΣΑ.

---

5 Marcel Caya, «Standardising archival descriptive standards», στο Margaret Procter - Caroline Williams (επιμ.), *Essays in Honour of Michael Cook*, Liverpool University Centre for Archival Studies 2003.

Η έννοια του προτύπου

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να σταθούμε και να δούμε ποια είναι η ακριβής ερμηνεία της έννοιας του προτύπου.

Σύμφωνα με το *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας* (περισσότερο γνωστό και ως λεξικό Μπαμπινιώτη) η λέξη «πρότυπο» σημαίνει «την προκατασκευασμένη μορφή αντικειμένου, που χρησιμοποιείται ως υπόδειγμα για την αναπαραγωγή άλλων ομοίων προς αυτό».

Ανάλογους ορισμούς χρησιμοποιούν το *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής* του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης «προϊόν που κατασκευάζεται σύμφωνα με ορισμένες προδιαγραφές και που χρησιμεύει ως υπόδειγμα για τη μαζική παραγωγή πανομοιότυπων προϊόντων» ή ακόμα «τρόπος κατασκευής ή οργάνωσης που χρησιμεύει ως υπόδειγμα ή ως βάση για ανάλογα έργα», αλλά και το *Νέο ελληνικό λεξικό* του Εμμ. Κριαρά «αντικείμενο που χρησιμεύει για την παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα όμοιων αντικειμένων».

Πολύ πιο αναλυτικό ορισμό για την έννοια του προτύπου δίνει ο οργανισμός που κατεξοχήν ασχολείται με την τυποποίηση, ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης (ΕΛΟΤ) στην ιστοσελίδα του. Σύμφωνα με τον ΕΛΟΤ η «έννοια του προτύπου (standard) ξεκινά από την τεχνική προδιαγραφή (technical specification), που, όπως είναι γνωστό, είναι έντυπο που αναφέρει τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας (π.χ. χαρακτηριστικά ποιότητας, επιδόσεις, χαρακτηριστικά ασφάλειας, διαστάσεις) και μπορεί να περιλαμβάνει ή να ασχολείται αποκλειστικά με ορολογία, σύμβολα, έλεγχο και μεθόδους δοκιμής, συσκευασία ή απαιτήσεις σημάτων ποιότητας (συμμόρφωσης). Τεχνικές προδιαγραφές μπορεί να συντάξει οποιοσδήποτε, πρόσωπο ή οργανισμός, σε ιδιωτικές ή δημόσιες συμφωνίες, στις προμήθειες υλικού, στις κατασκευές, στην παραγωγή υλικών ή προϊόντων κτλ. Αυτό που διαφοροποιεί την

έννοια της τεχνικής προδιαγραφής και οδηγεί στην έννοια του προτύπου είναι η πρόσβαση από το ευρύ κοινό και –κυρίως– ο τρόπος δημιουργίας του. Το εθνικό πρότυπο (π.χ. πρότυπο ΕΛΟΤ) έχει εκπονηθεί με συναίνεση όλων των ενδιαφερομένων –σε εθνική κλίμακα– και έχει εγκριθεί από αναγνωρισμένο εθνικό οργανισμό τυποποίησης (π.χ. ΕΛΟΤ). Το ευρωπαϊκό πρότυπο (EN, ETS κτλ.) έχει εκπονηθεί με συναίνεση όλων των ενδιαφερομένων –σε ευρωπαϊκή κλίμακα– και έχει εγκριθεί από μία από τις τρεις ευρωπαϊκές οργανώσεις τυποποίησης CEN, CENELEC ή ETSI με διακρατική ευρωπαϊκή ψήφιση (ψήφιση από τις χώρες μέλη μέσω των οργανισμών τυποποίησής τους). Το παγκόσμιο πρότυπο (π.χ. ISO, IEC) έχει εκπονηθεί με συναίνεση όλων των ενδιαφερομένων –σε παγκόσμια κλίμακα– και έχει εγκριθεί από μία από τις δύο παγκόσμιες οργανώσεις τυποποίησης ISO, IEC. Πρότυπα υπάρχουν παντού. Σήμερα με τον όρο τυποποίηση (standardization) εννοούμε μια δραστηριότητα που δίνει λύσεις για επαναλαμβανόμενη εφαρμογή σε προβλήματα επιστημονικά, τεχνολογικά ή οικονομικά και αποσκοπεί στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Γενικά, η τυποποίηση περιλαμβάνει τις διαδικασίες της σύνταξης, της έκδοσης και της εθνικής μεταφοράς προτύπων. “Τυποποίηση” είναι η δραστηριότητα με την οποία καθιερώνονται, για υφιστάμενα ή δυνητικά προβλήματα κοινής και επαναλαμβανόμενης χρήσης, διατάξεις οι οποίες αποσκοπούν στην επίτευξη του βέλτιστου βαθμού τάξης σε συγκεκριμένο πλαίσιο εφαρμογής. Ειδικότερα, η τυποποίηση περιλαμβάνει την εκπόνηση, έκδοση και εφαρμογή προτύπων αλλά και άλλων κειμένων τεχνικής καθοδήγησης, όπως τεχνικών προδιαγραφών, οδηγών εφαρμογής, κωδίκων πρακτικής, κανονισμών κτλ. Σημαντικά οφέλη από την τυποποίηση είναι η βελτίωση της καταλληλότητας των προϊόντων, των διεργασιών και των υπηρεσιών για την προβλεπόμενη χρήση, η πρόληψη των τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο και η διευκόλυνση της τεχνολογικής συνεργασίας».

Τα πρότυπα λοιπόν αποτελούν σύνολο συμφωνημένων οδηγιών και διαδικασιών που βοηθούν στην επίτευξη ενός αναγνωρισμένου στόχου. Για παράδειγμα, το Διεθνές Πρότυπο για την οργάνωση και διαχείριση αρχείων (ISO 15489) είναι ένα πρότυπο-οδηγία σχετικό με τις διαδικασίες που θα έπρεπε να εφαρμόζει κάθε επιχείρηση ή οργανισμός που διαχειρίζεται αρχεία για να βελτιώσει τον τρόπο φύλαξής τους.

Οι Bowker και Star⁶ θεωρούν ότι κάθε πρότυπο περιέχει ένα συγκεκριμένο σύνολο στοιχείων που το χαρακτηρίζουν. Συνεπώς το πρότυπο:

- αποτελείται από ένα σύνολο συμφωνημένων κανόνων για την παραγωγή κειμένων ή αντικειμένων,
- καλύπτει περισσότερους από έναν τομείς δράσης,
- διαρκεί για μεγάλη χρονική περίοδο,
- συμβάλλει στη συνεργασία μεταξύ φορέων,
- επιβάλλεται από επαγγελματικές οργανώσεις ή από το κράτος,
- μπορεί να αποκτήσει νομική ισχύ,
- διαθέτει σημαντική αδράνεια. Αφού υιοθετηθεί, δύσκολα μεταβάλλεται, καθώς η μεταβολή συνήθως κοστίζει ακριβά.

Οι ίδιοι τονίζουν ότι δεν υπάρχει κανένας φυσικός νόμος που ορίζει ότι το καλύτερο πρότυπο είναι εκείνο που θα επικρατήσει. Συνήθως, όταν ανταγωνίζονται μεταξύ τους πολλά πρότυπα, εκείνο που επικρατεί είναι απλώς εκείνο που θα τύχει της μεγαλύτερης υποστήριξης. Αυτό πολύ απλά σημαίνει ότι, για να αναβαθμιστεί μια καλή πρακτική ή μια τεχνική οδηγία σε πρότυπο, χρειάζεται να υιοθετηθεί και να γίνει αποδεκτή από την πλειονότητα των φορέων ή ατόμων που θα την χρησιμοποιήσουν. Η ύπαρξη προτύπων διευκολύνει την εφαρμογή καλών πρακτικών, τη συμμόρφωση με τους κανονισμούς που ισχύουν, τη βελτίωση και πρόοδο των πραγμάτων. Τα πρότυπα προάγουν

---

⁶ Bowker Geoffrey C. - Star Susan Leigh, *Sorting things out: Classification and its Consequences*, The MIT Press, Κέμπριτζ 1999.

την αποτελεσματική χρήση των πληροφοριών, τον καλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων, την απλοποίηση των πραγμάτων και θέτουν κάποια τάξη σε έναν εν δυνάμει χαοτικό κόσμο.

Η κριτική που ασκείται από πολλούς στην πολιτική εφαρμογής προτύπων είναι ότι:

- πρόκειται για διανοητικές κατασκευές που απλώς κωδικοποιούν την κοινή λογική,
- πνίγουν τη δημιουργικότητα με τον εξαναγκασμό των ανθρώπων και των φορέων να τα χρησιμοποιούν στις διάφορες δραστηριότητές τους,
- τίποτα δεν εξασφαλίζει ότι το πρότυπο που θα γίνει ευρύτερα αποδεκτό θα είναι και το καλύτερο. Για την τεκμηρίωση της άποψης αυτής συχνά αναφέρεται το παράδειγμα με τους φωτεινούς σηματοδότες που ρυθμίζουν την κίνηση στους δρόμους. Το πρότυπο που έχει γίνει καθολικά αποδεκτό, το οποίο ορίζει ότι η ρύθμιση γίνεται με βάση την εναλλαγή των χρωμάτων του κόκκινου και του πράσινου, δεν έχει λάβει υπόψη του τους ανθρώπους που έχουν αχρωματοψία,
- η επιβολή κάποιων προτύπων μπορεί να κρύβει υπέρποντα πολιτιστικό ιμπεριαλισμό και να μην συνιστά καλοπροαίρετη απόφαση. Υπάρχει αντίστοιχο παράδειγμα από την αρχειακή πραγματικότητα. Η Susan Healy ανέπτυξε τέτοιους προβληματισμούς κατά την επεξεργασία του προτύπου ISO 15489, όπου χρησιμοποιείται ο όρος records, τη στιγμή που υπάρχουν πολλές χώρες που δεν κάνουν διάκριση ανάμεσα στις έννοιες records και αρχεία και που δυσανεστήθηκαν με την υιοθέτηση χρονικού προσδιορισμού στη διαχείριση των αρχείων (records management). Επίσης, πρέπει πάντα να έχουμε υπόψη μας ότι μπορεί να δημιουργηθούν προβλήματα τόσο ανάμεσα σε διαφορετικούς επαγγελματικούς χώρους όσο και μέσα στον ίδιο

επαγγελματικό χώρο. Για παράδειγμα η ανάπτυξη ενός προτύπου στην ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να έχει άμεσες επιπτώσεις στην εργασία των αρχειονόμων.

Η αδράνεια που χαρακτηρίζει τα πρότυπα μπορεί επίσης να αποτελέσει εμπόδιο για τον εκσυγχρονισμό των προτύπων καθώς οι κοινωνίες και η τεχνολογία εξελίσσονται με όλο και πιο ραγδαίους ρυθμούς. Τέλος, στο στόχαστρο της κριτικής τίθενται και οι άνθρωποι που αναλαμβάνουν να αναπτύξουν ένα πρότυπο. Ποιοι επιλέγονται ως εμπειρογνώμονες για την εργασία και ποιος τελικά είναι αυτός που τους επιλέγει;

Τελικά η κουλτούρα των προτύπων είναι πανταχού παρούσα, αν και, όπως αναφέραμε πιο πάνω, δεν είναι άμοιρη κριτικής. Η κριτική όμως που ασκείται δεν πρέπει να μας οδηγεί στην απόρριψή τους. Πρέπει να παραδεχτούμε ότι το επάγγελμα του αρχειονόμου έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια κύρος χάρη στην ύπαρξη σειράς προτύπων τόσο για τον τρόπο διαχείρισης των αρχείων όσο και για την περιγραφή τους. Πολλές φορές οι επαγγελματίες αρχειονόμοι κατόρθωσαν να επιβάλλουν την εξουσία τους χάρη στα πρότυπα όταν αυτή αμφισβητήθηκε. Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε την τεράστια συνεισφορά των προτύπων στη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ αρχειακών φορέων, στην ανταλλαγή πληροφοριών και στην παροχή πολύ αποτελεσματικών εργαλείων έρευνας στους ερευνητές.

Αν τώρα εξετάσουμε προσεκτικά το πρώτο πρότυπο που εκπονήθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, το Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής, θα διαπιστώσουμε ότι διαθέτει τα χαρακτηριστικά ενός προτύπου όπως τα περιγράψαμε πιο πάνω, αφού:

- παρέχει συμφωνημένους κανόνες για την παραγωγή κειμένων (καταλόγους αρχείων),

- αποφεύγει την ταύτισή του με συγκεκριμένη αρχειακή κουλτούρα (πολιτική) διατήρησης αρχείων και άρα μπορεί να εφαρμοστεί από πολλές διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά περιβάλλοντα,
- έγινε ευρύτατα αποδεκτό και εφαρμόζεται ως πρότυπο για την ευρετηρίαση των αρχείων από παρά πολλούς αρχειακούς φορείς,
- αναπτύχθηκε και προωθήθηκε υπό την αιγίδα του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων, μια ουδέτερη, μη κυβερνητική επαγγελματική οργάνωση.
- Δεδομένου του όγκου εργασίας που πραγματοποίησαν οι φορείς διατήρησης αρχείων τα τελευταία 15 χρόνια για να μετατρέψουν τα ευρετήριά τους, ώστε να είναι σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Αρχειακής Περιγραφής, και δεδομένου ότι πλέον έχει υιοθετηθεί για την παραγωγή ηλεκτρονικών ευρετηρίων, θα ήταν σήμερα εντελώς ασύμφορο οικονομικά και χρονοβόρο για τα αρχεία να αλλάξουν τη μέθοδο περιγραφής των συλλογών τους.

Τέλος δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι ένα πρότυπο μπορεί να ενσωματώνει στη λογική του βασικές αρχές. Στην καρδιά της λογικής του ΔΙΠΑΠ βρίσκεται η περίφημη αρχή του σεβασμού της προέλευσης *respect des fonds*.

Όσο πιο πολύ υιοθετούνται τα πρότυπα και αποκτούν ευρεία πολιτιστική αποδοχή, οι χρήστες παύουν να τα θεωρούν προϊόντα που έχουν παραχθεί από οργανωμένα σώματα και απλώς τα αντιλαμβάνονται ως τον καλύτερο τρόπο εκτέλεσης κάποιων εργασιών και διαδικασιών.

Φορείς δημιουργίας προτύπων

Είδαμε λοιπόν τον τρόπο με τον οποίο τα πρότυπα βοηθούν την εκτέλεση της καθημερινής εργασίας, είδαμε και την κριτική που μπορεί να τους ασκηθεί. Ποιοι όμως νομιμοποιούνται να

επεξεργάζονται και να εγκρίνουν πρότυπα τα οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιηθούν από μεγάλες κατηγορίες επαγγελματιών;

Οι φορείς τυποποίησης μπορούν να ομαδοποιηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

1. σε νομοθετικά σώματα/κυβερνητικές οργανώσεις που παρέχουν ρυθμιστικά πρότυπα,
2. σε διεθνείς και εθνικές οργανώσεις τυποποίησης,
3. σε επαγγελματικές οργανώσεις,
4. σε κατασκευαστικούς και βιομηχανικούς συνδέσμους,
5. άλλες ομαδοποιήσεις.

Οι τρεις πρώτες κατηγορίες ενδιαφέρουν την περίπτωση των αρχείων με την οποία ασχολούμαστε εδώ. Τα Γενικά Αρχεία του Κράτους εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία οργανώσεων που θα μπορούσαν να αναπτύξουν πρότυπα για τα αρχεία. Από τις διεθνείς οργανώσεις η πιο γνωστή είναι ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (International Standards Organisation -ISO).

Επαγγελματικές ενώσεις

Επαγγελματικές ενώσεις στο χώρο των αρχείων είναι στο διεθνή χώρο το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων (The International Council on Archives - ICA). Σε εθνικό επίπεδο επαγγελματικές ενώσεις είναι π.χ. η Society of American Archivists, η Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία κτλ. Παραδείγματα προτύπων που έχουν αναπτυχθεί από επαγγελματικές οργανώσεις είναι το ΔΙΠΑΠ, το EAD (SAA), το Cloud Computing Toolkit (Archives and Records Association, UK & Ireland), τα οποία συνήθως είτε εκπονούνται από επιτροπές των επαγγελματικών οργανώσεων είτε, στην περίπτωση που έχουν συγκεκριμένο συγγραφέα δημιουργό, ελέγχονται από την οργάνωση πριν δημοσιευτούν.

Το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων, η ανάπτυξη προτύπων και η σχέση του με την International Standards Organisation

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ περιληπτικά στις θέσεις που αναπτύσσει η Barbara Reed για τη συνεργασία του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων (ΔΣΑ) και της International Standards Organisation. Για όσους δεν γνωρίζουν, το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων έχει στόχο την αποτελεσματική διαχείριση των αρχείων και τη διατήρησή τους στο διηνεκές και συγκεντρώνει στους κόλπους του επαγγελματίες αρχειονόμους από όλο τον κόσμο. Το ΔΣΑ είναι μια οργάνωση που συγκροτείται κυρίως από αρχειακούς φορείς, παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχει επιτραπεί και σε μεμονωμένα άτομα να γίνουν μέλη του. Αναπτύσσει πρότυπα ήδη από το 1993, όταν εκδόθηκε η πρώτη έκδοση του ΔΙΠΑΠ.

Η διαδικασία ανάπτυξης προτύπων και καλών πρακτικών εξελίχθηκε μέσα στο χρόνο. Η διαδικασία, όπως περιγράφεται στη ιστοσελίδα του Διεθνούς Συμβουλίου Αρχείων, προϋποθέτει ότι ένα άτομο ή ένας φορέας θα υποβάλει αρχικά την πρότασή του. Η πρόταση πρέπει να αναπτυχθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποδεικνύει ότι αντιπροσωπεύει γενικότερες απόψεις που υπάρχουν. Η πρόταση υποβάλλεται σε δημόσια συζήτηση και σχολιασμό. Στη συνέχεια, με τις βελτιώσεις που έχουν γίνει, διαβιβάζεται στην Επιτροπή Προγράμματος, η οποία, στην περίπτωση που τη θεωρήσει ολοκληρωμένη, την προωθεί για τελική έγκριση στην Εκτελεστική Επιτροπή.

Σήμερα η Επιτροπή καλών πρακτικών και προτύπων έχει αναλάβει το βάρος της επεξεργασίας των προτύπων.

International Standards Organization

Την επεξεργασία των προτύπων σχετικά με τη διαχείριση των αρχείων για λογαριασμό της International Standards Organisation έχει αναλάβει η Technical Committee 46 (Documentation and

Information) Sub Committee 11 (Archives and Records Management). Γνωστή ως TC46/SC11, αριθμεί σήμερα 110 ενεργούς εμπειρογνώμονες από 27 χώρες με άλλους 12 από χώρες που συμμετέχουν ως παρατηρητές. Η αποστολή της υπο-επιτροπής, όπως ορίζεται, είναι «να έχει ηγετικό ρόλο στη βελτίωση των καλών πρακτικών στη διαχείριση των αρχείων με την παροχή πλαισίου, προτύπων και οδηγιών για το σχεδιασμό αρχειακών πρακτικών και διαδικασιών».

Η επίδραση των προτύπων του International Standards Organisation στα αρχεία δεν υπολογίζεται εύκολα, γιατί είναι δύσκολο να εξαγάγει κανείς στατιστικά στοιχεία από το φορέα αυτό. Λέγεται όμως ότι οι πωλήσεις του προτύπου 15489 ανταγωνίζονται εκείνες της σειράς 9000, έχει υιοθετηθεί ως εθνικό πρότυπο από περισσότερες από 19 χώρες και έχει μεταφραστεί σε 16 γλώσσες.

Η σχέση ανάμεσα σε ΔΣΑ και ISO

Το ΔΣΑ είναι μέλος - σύνδεσμος του TC46/SC11. Έχει το δικαίωμα να έχει έναν αντιπρόσωπο που συμμετέχει στις συναντήσεις. Ως διεθνής επαγγελματική οργάνωση, που διαθέτει δική της διαδικασία ανάπτυξης προτύπων, έχει τη δυνατότητα να προτείνει πρότυπα τα οποία θα υιοθετηθούν με fast track διαδικασία. Ουσιαστικά η ISO δέχεται την ανάπτυξη προτύπων άλλων φορέων με διαδικασίες αντίστοιχες με τις δικές της και προωθεί το πρότυπο για έγκριση από όλα τα όργανά του με συνοπτικές διαδικασίες. Η επιτροπή TC46/SC11 επικεντρώνει την προσοχή της περισσότερο στον μελλοντικό ψηφιακό κόσμο των αρχείων και λιγότερο στο χαρτώ παρελθόν. Από την άλλη, το ΔΣΑ έχει ασχοληθεί με τις αρχές και την πρακτική διαχείρισης των αρχείων που έχουν παραχθεί σε χαρτί. Οι περισσότεροι αρχειακοί φορείς ασχολούνται κυρίως με τους τεράστιους όγκους αρχείων σε χαρτί που χρειάζονται αρχειακή επεξεργασία και μόνο σχετικά πρόσφατα άρχισαν να ασχολούνται με

το χειρισμό αρχείων που έχουν παραχθεί (δημιουργηθεί) σε ηλεκτρονική μορφή.

Με δεδομένο ότι τα πρότυπα που εκδίδονται από την ISO έχουν πολύ μεγαλύτερη απήχηση και κύρος από εκείνα που εκδίδονται από οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική οργάνωση, μία από τις τακτικές του ΔΣΑ είναι να επιλέγει την προώθηση των ISO προτύπων με τη διαδικασία του fast track. Όμως και η προώθηση ευρύτερων συνεργασιών στην ανάπτυξη των ISO προτύπων, αλλά και η προσπάθεια επηρεασμού των αποφάσεων της ISO σχετικά με τα πρότυπα που πρέπει κατά προτεραιότητα να αναπτυχθούν συνιστούν χρήσιμες στρατηγικές του ΔΣΑ. Ωστόσο το πρόγραμμα ISO έχει μειονεκτήματα: Καταρχάς είναι χρονοβόρα διαδικασία. Ακόμα και η διαδικασία fast track μπορεί να χρειαστεί 18 μήνες για να ολοκληρωθεί. Επίσης οι διαδικασίες ψηφοφοριών, σχολιασμών και επίλυσης των διαφορών από εξουσιοδοτημένα μέλη της ISO αναπόφευκτα αλλάζει το αρχικό κείμενο. Η επιτροπή προτύπων του ΔΣΑ μπορεί να έχει λόγο για αυτές τις αλλαγές, ίσως όμως και όχι. Οι επιτροπές της ISO ορίζονται από το Technical Management Board of ISO. Τα όρια των ομάδων συμφερόντων δεν ελέγχονται, γεγονός που οδηγεί αναπόφευκτα σε διαμάχες μεταξύ διάφορων ειδικοτήτων. Διαφορετικά αντιλαμβάνονται οι ειδικοί της ψηφιοποίησης τη διαχείριση των τεκμηρίων ή εγγράφων και διαφορετικά οι αρχειονόμοι. Οι διαφορετικές γλώσσες αποτελούν σημαντική πρόκληση, καθώς πολλές φορές οδηγούν σε λανθασμένες ερμηνείες. Κλασικό παράδειγμα είναι το πρόβλημα με τη λέξη «record» που δεν υπάρχει στη γαλλική γλώσσα.

Τα πρότυπα της ISO είναι ακριβά στην αγορά. Αυτό μπορεί να αποτελέσει αληθινό εμπόδιο για μια οργάνωση σαν το ΔΣΑ, που θέλει να παρέχει βοήθεια στα μέλη της, πολλά από τα οποία δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το κόστος αυτό. Τα πρότυπα του ΔΣΑ παρέχονται δωρεάν.

Συμπεράσματα

Εκείνο που προέχει σήμερα είναι η διάδοση μεταξύ των αρχειονόμων της χρήσης των προτύπων περιγραφής. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσα από σεμινάρια σαν το σημερινό, που οργανώνουν από κοινού το ΠΙΟΠ και η Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία. Πριν κλείσω θα ήθελα να κάνω μία ακόμα διαπίστωση: Οι μεγάλοι αρχειακοί φορείς ή, όπως μας αρέσει σήμερα να λέμε, οι «συστημικοί φορείς» των αρχείων έχουν αναπτύξει ήδη ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων για την ευρετηρίαση των αρχείων, οι οποίες χρησιμοποιούν ορισμένα από τα διεθνή πρότυπα περιγραφής ή ετοιμάζονται να ενσωματώσουν όσα πρόσφατα εκπονήθηκαν από το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων. Οι υπόλοιποι φορείς διαθέτουν σήμερα μια μοναδική ευκαιρία που τους προσφέρει το ΔΣΑ, να χρησιμοποιήσουν το ICA-AtoM (Access to Memory), ένα λογισμικό πρόγραμμα που διατίθεται ελεύθερα χωρίς χρέωση από το ΔΣΑ και το οποίο έχει ενσωματωμένα όλα τα πρότυπα.

N. Παντελάκης

15/4/2014